

[3] Mortuo isto, successit ei Ermengaudus de Gerb, filius eius, in comitatu. Qui ideo sic vocatus fuit, quia ipsum castrum de Gerb construxit, cum quo civitatem Balagarii, usquequo capta est, expugnavit. Tenuitque comitatum XXVIII annis. Fuit enim contemporaneus primo et secundo et tercio Raimundo Berengarii, Barchinone comitibus. Obiit anno Domini M<sup>o</sup>XC<sup>o</sup>II<sup>o</sup>. 5

[4] Et successit ei filius eius Ermengaudus de Moyeruca. Qui ideo sic vocatur quia in loco qui dicitur Moyeruca, cum CCC militibus et multis aliis christianis, sub Almoravitis interfec-tus est, sub III<sup>o</sup> Raimundo Berengarii comite, anno Christi 10 MCI. Vixit XI annis in comitatu. 10

[5] Et successit ei filius Ermengaudus. Qui dictus est de Castella, eo quod inde matrem habuit, et inde plurimum cum materna hereditate conversatus est, et plurima ab Ildeffonso imperatore adquisivit, a quo valde diligebatur. Ipse denique interfuit cum famosissimo IIII Raimundo Berengarii, comite Barchinone ac Aragonie principe, in Ylerde obsidione, et suo auxilio ac suorum civitas Ylerde capta est, ac in eadem urbe partem sortitus est terciam. Vixit in comitatu LIII annis, et mortuus est Christi anno MCLIII, sub IIII<sup>o</sup> Raimundo Berengarii, comite Barchinone. 20

[XIV] DE GUILLEMO BERNARDI GRASSO COMITE BISULDUNI

[1] In comitatu Bisulduni fuit comes Guilelmus Bernardi, cognominatus Grassus. Qui II genuit filios: Guilelmum scilicet 25 qui cognominatum Trunnum, eo quod nasum fictitium haberet, et Bernardum Guilelmi. Vixit vero in comitatu XXXIII

2 B : nominatus || 13 PB: habuit matrem; cf. *GCB I* || 17 β: obsidioni

[3] Mort aquest, el succeí en el comtat el seu fill Ermengol de *Gerb*,<sup>53</sup> que així fou anomenat perquè ell construí aquest castell de Gerb amb què assetjà la ciutat de Balaguer fins que fou presa; tingué el comtat vint-i-vuit anys; fou, doncs, contemporani dels comtes de Barcelona Ramon Berenguer primer, segon, i tercer.<sup>54</sup> Morí l'any 1092 del Senyor.

[4] I el succeí el seu fill Ermengol de *Mollerussa*,<sup>55</sup> que era així anomenat perquè fou mort al lloc de Mollerussa amb tres-cents cavallers i molts altres cristians pels almoràvits l'any de Crist 1102, sota el comte Ramon Berenguer tercer. Visqué onze anys en el comtat.

[5] I el succeí el seu fill Ermengol anomenat de *Castella*,<sup>56</sup> perquè d'allà fou la seva mare, i per això visqué molt de temps en l'heretat materna i aconseguí moltes coses de l'emperador Alfons, per qui era molt estimat. Finalment aquest acompanyà el famosíssim Ramon Berenguer quart, comte de Barcelona i príncep d'Aragó, en el setge de Lleida, i amb el seu ajut i el dels seus fou conquerida la ciutat de Lleida, i d'aquesta ciutat li'n pertocà una tercera part. Visqué en el comtat cinquanta-tres anys i morí l'any de Crist 1154, sota Ramon Berenguer quart, comte de Barcelona.

[XIV] DE GUILLEM BERNAT *EL GRAS*, COMTE DE BESALÚ

[1] Guillem Bernat anomenat *el Gras*<sup>57</sup> fou comte de Besalú; ell engendrà dos fills: Guillem, que és anomenat *el Tro*<sup>58</sup> perquè tenia un nas de ficció, i Bernat Guillem. Visqué al comtat trenta-tres

<sup>53</sup> Ermengol IV (1065-1092).

<sup>54</sup> Ermengol IV de *Gerb* fou contemporani de Ramon Berenguer I, Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II, però no d'en Ramon Berenguer III (1097-1131).

<sup>55</sup> Ermengol V (1092-1102).

<sup>56</sup> Ermengol VI (1102-1154).

<sup>57</sup> Guillem I *el Gras*, fill de Bernat *Tallaferro*, governà el comtat de Besalú del 1020 al 1052.

<sup>58</sup> A Guillem II de Besalú se'l coneix amb el sobrenom de *Tro*; així l'anomena la versió catalana de les *Gesta* fent una traducció descurada de la pa-

annis, et mortuus est anno Domini MLII, et sepultus est in monasterio Rivippulli in uno eodemque tumulo cum patre.

[2] Et successit ei in comitatu Bernardus Guilelmi, filius eius minor, eo quia vir benignissimus et patientissimus erat. Ffrater autem eius maior Guilelmus Trunnus, quia vir iracundus atque ire impatientissimus haberetur, consensu fratris sui ac quorundam suorum procerum interfectus esse dicitur. Rex itaque comitatum LX annis et mortuus est anno MCXI. Qui absque prole in ultima etate sua effectus, comitatum Bisuldunensem Raimundo Berengarii tertio, qui Mayoricas cum Pisanis cepit, dimisit, quia unus idemque honor iam pridem, ut supra apparet, inter atavos eorum extiterat, et iacet in monasterio Rivippulli.

[XV] DE RAIMUNDO COMITE CERRITANIENSI

[1] In comitatu Cerritaniensi fuit comes Raimundus, filius supradicti Guiffredi comitis Cerritanie, et tenuit comitatum XL annis. Et genuit duos filios: Guilelmum scilicet Raimundi et Henricum. Obiit denique anno Domini MLXVIII.

[2] Et successit ei Guilelmus Raimundi, qui duos habuit filios: Guilelmum scilicet Iordani et Bernardum Guilelmi. Henricus igitur, filius alius comitis Raimundi supradicti, fuit miles valde probus ac strenuus; habuitque II filias, quarum unam tradidit Palearensi comiti in uxorem, alteram vicecomiti de Landres, et mortuus est. Vixit vero Guilelmus Raimundi

1 PB: *om.* est || 5 PB: Trunni; *cf. GCBI* || 10 P: *tercio delegavit*; β: *tertio dedit* || 18 PB: *Christi anno*; *cf. GCBI* || 21 β: *qui fuit alius filius* || 23 β: *aliam vero* || 24 Cf. GCBI: *Lautreg, GCB II: Lautres*

anys, morí l'any del Senyor 1052 i fou enterrat al monestir de Ripoll en la mateixa tomba que el seu pare.

[2] El succeí en el comtat el seu fill petit Bernat Guillem perquè era un home molt benigne i tolerant. Per altra banda, el seu germà gran Guillem *el Tro*, com que era tingut per home molt irascible i colèric, es diu que fou assassinat per acord del seu germà i d'alguns dels seus pròcers.<sup>59</sup> Governà, doncs, el comtat seixanta anys i morí l'any 1111.<sup>60</sup> Ell, trobant-se al final de la seva vida sense descendència, lliurà el comtat de Besalú a Ramon Berenguer tercer, qui guanyà Mallorca juntament amb els pisans, perquè aquest mateix i únic honor des molt de temps abans ja corresponia a llurs comuns avantpassats, com més amunt es mostra, i jeu al monestir de Ripoll.

[XV] DE RAMON, COMTE DE CERDANYA

[1] Ramon, fill de l'abans esmentat comte de la Cerdanya Guifré, fou comte de la Cerdanya, tingué el comtat quaranta anys<sup>61</sup> i engendrà dos fills: Guillem Ramon i Enric. Finalment morí l'any del Senyor 1068.

[2] I el succeí Guillem Ramon, que tingué dos fills: Guillem Jordà i Bernat Guillem. Enric, l'altre fill del comte Ramon, fou un cavaller molt excel·lent i valent; tingué dues filles de les quals una la lliurà per esposa al comte de Pallars, l'altra al vescomte de

raula llatina *Trunnus*. En realitat *Trunnus* s'ha de traduir com a «nas de pel·licà», és a dir, «nassut».

<sup>59</sup> Cf. Stefano M. CINGOLANI, dins *Gestes dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó*. Monuments d'Història de la Corona d'Aragó, 1. València: Publicacions de la Universitat de València, 2008 p. 101, nota a XIV.2: «Sobre què dubta de la història de la col·laboració de Bernat II en l'homicidi del germà i també (Gaspar) Feliu».

<sup>60</sup> Guillem II *el Tro* (1052-1066) i Bernat II (1052-1111) governaren conjuntament fins a la mort del primer; després Bernat governà tot sol.

<sup>61</sup> Ramón Guifré de la Cerdanya governà el comtat trenta-tres anys, des del 1035, quan abdicà el seu pare Guifré II, fins a la seva mort, l'any 1068.

supradictus comes in comitatu XXVIII annis, et mortuus est anno MXCV.

[3] Et successit ei in comitatu Guilelmus Iordani, eius filius. Qui statim post mortem patris se preparans, abiit Iherosolimam, ibique plurima clare gessit. Fuit enim vir armis strenuus, et inter ipsos etiam turcos et sarracenos opinatissimus ac armorum acerrimus habebatur, unde ultra modum eum metuebant. Opidum etiam quod dicitur Archas ipse, iuxta Tripolim, construxit, ibique, sagita vulneratus, obiit sine prole. 5 10

[4] Bernardus denique Guilelmi, frater eius, rexit comitatum pro eo, et vixit in comitatu XVIII annis, et mortuus est anno Domini MCXVII sine prole, et dimisit comitatum Raimundo Berengarii tertio Barchinone comiti.

[5] Cerritaniensis ac Bisuldunensis comitatus, sicut antiquitus fuerant, Barchinone sunt comitatui restituti. 15

#### [XVI] DE RAIMUNDO BERENGARII COMITE BARCHINONE

[1] Post Raimundum itaque Berengarii, comitem Barchinone supradictum, suscepit Barchinone comitatus habenas Raimundus Berengarii, eius filius supradictus. Hic fuit vir armis strenuissimus, benignus, dulcis, pius, ilaris atque probus, 20

1  $\alpha$ : *om.* XXVIII annis, *cf.* *GCB II* || 5  $\beta$ : plura clara || 7  $\beta$ : accuratissimus etiam || 9 B: vulnerato

Lautrec, i morí. El comte Guillem Ramon<sup>62</sup> visqué al comtat, morí l'any 1095.

[3] I el succeí en el comtat el seu fill Guillem Jordà,<sup>63</sup> el qual immediatament després de la mort del seu pare, preparant-se prèviament, marxà a Jerusalem, on portà a terme notòries empreses militars; fou, doncs, un home coratjós en les armes i entre els mateixos turcs i sarraïns era tingut com el més famós i més ferotge en la guerra, per això el temien fora mida. També construí la plaça forta d'Archas, al costat de Trípoli, i ferit allà per una sageta morí sense descendència.

[4] Finalment, el seu germà Bernat Guillem el substituí en el govern del comtat, hi visqué divuit anys,<sup>64</sup> morí sense descendència l'any del Senyor 1117 i deixà el comtat al comte de Barcelona Ramon Berenguer tercer.<sup>65</sup>

[5] Els comtats de la Cerdanya i de Besalú foren restituits al comtat de Barcelona, tal com ja ho havien estat en temps antics.

#### [XVI] DE RAMON BERENGUER (II), COMTE DE BARCELONA

[1] I així després de Ramon Berenguer (I), comte de Barcelona, rebé les regnes del comtat de Barcelona el fill seu Ramon Berenguer (II). Fou aquest un home molt coratjós en les armes,

<sup>62</sup> Guillem I Ramon (1068-1095).

<sup>63</sup> Guillem II Jordà (1095-1109).

<sup>64</sup> Aquests divuit anys probablement són comptats des de l'anada del seu germà, Guillem II Jordà, a Jerusalem.

<sup>65</sup> La incorporació del comtat de la Cerdanya al de Barcelona no fou tan simple com la descriuen les *Gesta*. Guillem II Jordà, en el seu testament, deixava el comtat al seu germà Bernat Guillem, tal com efectivament s'esdevingué; però si el seu germà moria sense fills, aleshores el comtat havia de passar a un oncle matern (*avunculus*) anomenat Enric. Quan morí Bernat Guillem, el comtat de la Cerdanya fou reclamat per Guillem de Salsa, nét per línia materna del dit Enric; aquest Guillem de Salsa féu oposició a la successió de Ramon Berenguer III i hi hagueren disputes no gens conegudes que no es resolgueren definitivament fins a l'any 1134, ja durant el regnat de Ramon Berenguer IV.

corpore et forma pulcherrimus, vocatusque Caput de Stopes, eo quod haberet capitis cesariem maximam atque grossam. Huic denique pater dederat uxorem, filiam scilicet Rotberti Guiscardi, ducis Apulie et Mesine, ex qua genuit filium, suo similiter nomine Raimundum Berengarii nuncupatum. 5

[2] Berengarius itaque Raimundi, frater eius maior, videns se despectum a patre, in hoc quia ipsum non hereditavit, pro eo quia maior, tam nobili, suo fratri invidens, ipsum plurimum hodie habuit, in tantum ut quadam die illum, instigante diabolo, dolo, in loco qui vocatur Pertica dez Ostor, inter Gerundam et Sanctum Celidonium, nobilissimum comitem, adhuc valde iuvenem, heu pro dolor!, interfecit. Tenuitque comitatum supradictus Raimundus Berengarii VII annis, et mortuus est, ut prediximus, magnum suis relinquens fletum pariter et dolorem. Actum fuit hoc Christi anno M<sup>o</sup>LXXX<sup>o</sup>II<sup>o</sup>. 15

[XVII] DE RAIMUNDO BERENGARII

NOBILI COMITE BARCHINONE ET MARCHIONE PROVINCIE

[1] Post mortem igitur tam excellentissimi domini, Berengarius Raimundi supradictus, frater eius, Barchinone comitatum voluit procurare ac nomen sibi comitis imponere. Audientes hoc magnates ac nobiles Cathalonie, egre hoc plurimum pertulerunt pro tam nefandissimo ab ipso scelere perpetrato; et contra ipsum omnes unanimiter insurgentes, a comitatu et toto dominio eiecerunt. Exigentibus itaque peccatis suis, mutus effectus et obprobrium omnium factus, sub penitentia Iherosolimis obiit peregrinus. 20 25

1 β: Capite Stopas || 2 β: habebat || 8 B: plurimo || 19 Bβ: Berengarii · β: supradicti · β: comitatum Barchinone || 22 β: nefandissimum ab ipso scelus perpetratum || 23 β: ipsum comitem

benigne, dolç, pietós, alegre, íntegre, bellíssim de cos i aspecte, i anomenat *Cap d'Estopes*, perquè tenia una enorme i espessa cabellera; a ell el seu pare li havia aconseguit com a esposa la filla de Robert Giscard duc de Pulla i de Messina, de la que engendrà un fill anomenat igualment Ramon Berenguer.<sup>66</sup>

[2] Però el seu germà gran, Berenguer Ramon, veient-se rebai-xat pel seu pare perquè no l'havia fet hereu malgrat ser el més gran, per enveja odià tant el seu molt noble germà que un dia, oh dolor!, per instigació del diable i amb engany, en el lloc anomenat *la Perxa de l'Astor*, entre Girona i Sant Celoni, assassinà el molt noble comte que era encara molt jove. Ramon Berenguer (II) tingué el comtat set anys<sup>67</sup> i morí, com ja hem exposat, deixant als seus un gran plor i una gran pena. Això passà l'any de Crist 1082.<sup>68</sup>

[XVII] DE RAMON BERENGUER (III),

NOBLE COMTE DE BARCELONA I MARQUÈS DE PROVENÇA

[1] Després de la mort de tan excel·lentíssim senyor, l'esmentat germà seu Berenguer Ramon (II) volgué administrar el comtat de Barcelona i posar-se el títol de comte. Escoltant això, els magnats i els nobles de Catalunya ho suportaren de molt mal grat perquè ell havia perpetrat un crim molt abominable; i aixecant-se unànimement tots contra ell li llevaren el comtat i tota autoritat; i així, per culpa dels seus pecats, silenciats i menyspreats per tothom morí com a pelegrí fent penitència a Jerusalem.<sup>69</sup>

<sup>66</sup> Ramon Berenguer III.

<sup>67</sup> Ramon Berenguer II *Cap d'Estopes* (1076-82). El teòric cogovern dels dos germans es traduí en innombrables discòrdies i convenis que no sempre es compliren. Cf. la nota 47.

<sup>68</sup> Ramon Berenguer II fou assassinat exactament el 5 de desembre de 1082. El lloc de «la Perxa de l'Astor» és a l'actual terme de Gualba.

<sup>69</sup> CINGOLANI. *Gestes dels comtes de Barcelona* (cit. nota 59), p. 104, nota a XVI.3: «El relat no es correspon del tot als fets: en efecte, Berenguer Ramon II continuà essent comte des del 1082, any de la mort de Ramon Berenguer II, fins al 1097 quan abdicà a favor del nebot, Ramon Berenguer III, que ja era

[2] Magnates ac nobiles denique filium supradicti Raimundi Berengarii comitis in dominum elegerunt. Hic fuit vir dulcissimus, largissimus et armis opinatissimus, et habuit uxorem filiam Girberti, comitis Provincie, nomine Dultiam, et ipsum comitatum Provincie et Amiliani cum ipsa adquisivit. Comitatus denique Bisuldunensem et Cerritaniensem Barchinonensi comitatu penitus adiuncxit. Ffiliam igitur suam dedit Ildeffonso, Toletano imperatori, in uxorem, de qua proles imperialis et nobilissima emanavit.

5

[3] Civitatem quoque Mayoricarum cum classe Pisanorum obsedit, vastavit et cepit.

10

3 Pβ: dilectissimus; cf. *GCBI*: dulcissimus, *GCBII*: dolç

[2] A continuació els magnats i els nobles escolliren com a senyor el fill del comte Ramon Berenguer (II).<sup>70</sup> Fou aquest un home molt agradable, molt generós i molt afortunat en les armes, i es casà amb Dolça, filla de Gilbert, comte de Provença,<sup>71</sup> i amb ella adquirí el comtat de Provença i de Millau. Després uní completament els comtats de Besalú i de la Cerdanya al de Barcelona.<sup>72</sup> Donà una filla seva com a esposa a Alfons, emperador de Toledo, de la qual sorgí una descendència imperial i nobilíssima.<sup>73</sup>

[3] Amb una flota de pisans assetjà la ciutat de Mallorca, l'assolà i la prengué.<sup>74</sup>

comte associat des del 1089, per anar en pelegrinatge a Jerusalem i unir-se als croats, on morí un 20 de juny, potser del 1099».

<sup>70</sup> Berenguer III el *Gran* no fou escollit pels nobles, sinó que, tal com s'exposa a la nota anterior, el seu oncle Berenguer Ramon II *el Fratricida*, l'any 1097, abdicà en ell.

<sup>71</sup> Dolça de Provença (1095? – d. 1127). El 1110 morí el seu pare, Gilbert, comte consort de Provença. La seva mare, la comtessa Gerberga, exposada a les cobejances dels veïns i especialment dels comtes de Tolosa, cercà un protector: Ramon Berenguer III. SOBREQÜÉS. *Els grans comtes de Barcelona* (cit. nota 47), p. 149: «El 1r de febrer del 1112 Gerberga féu donació a la seva filla Dolça de tots els seus dominis [...] dos dies després se celebrava el casament (de Dolça i Ramon Berenguer III) [...], i en la mateixa data Gerberga ratificava la donació anterior estenent-la ara al seu gendre [...]. En els jurament de fidelitat annexos dels prohoms provençals i dels senyors dels castells, Ramon Berenguer és anomenat ja des d'aquell moment *comes Barchinonensis ac Provinciae*. Un any més tard, probablement morta ja Gerberga, Dolça, en un acte admirable d'amor conjugal, feia donació al seu marit de tots els seus honors». L'any 1112, Dolça de Provença es convertí en la tercera esposa de Berenguer III, el qual, anteriorment, el 1098, s'havia casat amb Maria Roderic, filla de Rodrigo Díaz de Vivar *el Cid Campeador*, i, morta aquesta, el 1106 s'havia casat amb Almodis de Mortain.

<sup>72</sup> Cf. *Gesta*, XV i la nota 65.

<sup>73</sup> Berenguera, filla de Ramon Berenguer III i Dolça, es casà amb Alfons VII de Castella i li donà dues filles i dos fills: Sanç III de Castella i Ferran II de Lleó.

<sup>74</sup> Per tal de combatre la pirateria dels sarraïns de les Balears per la Mediterrània, s'organitzà per part de Pisa i altres ciutats italianes una expedició que comptà amb la col·laboració i el comandament de Ramon Berenguer III. Un estol de 500 vaixells i 900 cavalls sortí de Barcelona a la darrera de juny del 1114. L'11 d'agost es rendí l'alcàsser d'Eivissa i el 3 d'abril de 1115 fou presa per assalt la Suda de Ciutat de Mallorca. Antoni ROVIRA i VIRGILI. *Història*

[4] Plures etiam conflictus cum sarracenis habuit, et semper in omnibus victoriam obtinuit, et plurima ac munitissima opida illis abstulit. Tributa denique ab eorum principibus Valentie scilicet, Tortose et Ylerde accepit.

[5] Hic autem Raimundus Berengarii tercius, quartum iam suo nomine Raimundum Berengarii filium genuit et Berengarium Raimundi. Hic denique Raimundus Berengarii, nobilissimus comes Barchinone et marchio Provincie, vir mente pius, militia strenuus, pacis amator, in bellis inclitissimus triumphator, sue vite exitum cognoscens, in fine, se ipsum Deo et Iherosolimitane militie offerens, apud Barchinonam in domo pauperum sine proprio religiosissime vitam finivit anno Christi M<sup>o</sup>C<sup>o</sup>XXX<sup>o</sup>I<sup>o</sup>, corpusque suum ad Rivippullense monasterium fuit transportatum, ibique honorifice tumulatum. Rexit comitatus supradictos L annis; dimisitque II filios quos instituit post se heredes: Raimundum Berengarii videlicet in Barchinone, Bisulduni et Cerritanie comitatibus, Berengarium namque Raimundi in Provincie comitatu.

10 α: sine, *correcció Barrau* || 14 PB: fuit monasterium; *cf. Genealogia*. · β: et ibi || 17 Pβ: comitatus; *cf. Genealogia*

[4] També tingué nombroses topades amb els sarraïns, en totes sempre assolí la victòria, els prengué molts i ben fortificats castells i rebé tributs de llurs prínceps, en concret dels de València, Tortosa i Lleida.<sup>75</sup>

[5] Aquest Ramon Berenguer tercer engendrà el fill Ramon Berenguer quart, amb el seu mateix nom, i Berenguer Ramon. Finalment, aquest Ramon Berenguer (III), nobilíssim comte de Barcelona i marquès de Provença, home d'esperit pietós, brau en el combat, amant de la pau, molt inclit vencedor en les guerres, coneixent el final de la seva vida, oferint-se al final a Déu i a l'orde de l'Hospital, finí pietosament la seva vida, sense béns, a Barcelona a la casa dels pobres l'any de Crist 1131.<sup>76</sup> El seu cos fou traslladat al monestir de Ripoll i enterrat allí amb honor. Governà els esmentats comtats cinquanta anys<sup>77</sup> i deixà dos fills, els quals designà com a hereus seus: concretament, Ramon Berenguer en els comtats de Barcelona, Besalú i la Cerdanya, i Berenguer Ramon en el comtat de Provença.<sup>78</sup>

*de Catalunya*. Bilbao: Gran Enciclopèdia Basca, 1977, vol. 4, p. 33: «Segons els cronistes catalans, Ramon Berenguer, després d'assistir a la presa de la ciutat de Mallorca, la deixà a mans dels pisans en rebre la nova que els sarraïns de València i Tortosa, amb el concurs dels que habitaven les serres de Prades i Ciurana, havien assetjat Barcelona». Aquesta expedició havia estat concebuda, tant per pisans com per catalans, com una expedició de càstig i de saqueig, sense intenció de consolidar la conquesta, i els pisans, que s'havien quedat a l'illa quan Ramon Berenguer III partí, en saber que s'acostava un estol dels morabits, cuitaren a anar-se'n, després de saquejar i destruir la capital.

<sup>75</sup> Els tributs són les paries que cobrava d'aquests regnes de taifes.

<sup>76</sup> Ramon Berenguer III morí a Barcelona el 19 de juliol de 1131, però no a la casa dels hospitalers, sinó al seu palau, tal com manifesta el seu testament atorgat verbalment *iacens apud Barchinonam in palacio suo*.

<sup>77</sup> Això és un error. Ramon Berenguer va néixer l'any 1082 i quan morí només tenia quaranta-vuit anys. Des de l'any 1089 fou comte associat al seu oncle Berenguer Ramon II, el qual abdicà el 1097. Cf. la nota 71.

<sup>78</sup> Berenguer Ramon I comte de Provença (1131-1144).

[XVIII] DE NOBILI RAIMUNDO BERENGARII COMITE BARCHINONE,  
QUI IN ECCLESIA RIVIPPULLI IN SEPULCRO ARGENTEO EST TUMULATUS

[1] Raimundus igitur Berengarii IIII successit patri suo, quia erat primogenitus, in comitatu Barchinone et aliis supradictis. Hic enim mira probitate, scientia, ingenio ac consilio pollens, toto orbe famosissimus claruit. Fuit nempe naturaliter magnanimus, audax, probus, facilis et subtilis, in proposito constans et providus, gestu et habitu aprobandi, viribus prepollens, statura arduus ac procerus, manu promptus, corpore validus, membris aptus, dispositione compositus, colore pulcherrimus, sic quod nichil, ut ferebatur comuniter, defuit ei boni, imo sapientior ac habundantior omnibus suis temporibus extitit. 5

[2] Verumptamen, adhuc valde iuvenis, regnum Aragonie adquisivit cum Urracha, filia regis Aragonie Raimiri, anno Christi MCXXXVII. 15

[3] Exinde, ad capiendam Almeriam, Ildefonsum, Toletanum imperatorem, ac classem Ianuensium incitavit. Et ipse in introitu eiusdem urbis cum L duobus militibus terre armatis XX milia sarracenorum mira audacia ac strenuitate invasit, et usque ad captam ac spoliatam urbem, mirabile et timendum 20

2 PB: tumulatur; cf. *Genealogia* || 8 B: approbandis || 8-9 β: et viribus || 21 β: expoliatam

[XVIII] DEL NOBLE RAMON BERENGUER (IV), COMTE DE BARCELONA,  
QUE ESTÀ ENTERRAT EN UN SEPULCRE DE PLATA A L'ESGLÉSIA DE RIPOLL

[1] Així, doncs, Ramon Berenguer quart, pel fet que era el primogènit, succeí el seu pare en el comtat de Barcelona i en els altres ja esmentats. Aquest, doncs, destacant per la seva admirable rectitud, saber, intel·ligència i seny, brillà amb gran fama per tot el món. Fou, en efecte, magnànim per naturalesa, audaç, recte, afable i subtil, constant en els seus propòsits, previsor, lloable pel seu posat i maneres de vestir, destacat per la seva força, alt i gran d'estatura, hàbil amb les mans, robust de cos, proporcionat de membres, de capteniment tranquil, molt bell d'aspecte, de manera que, segons generalment es deia, res de bo no li mancà; al contrari, es mostrà més savi i més dotat que tothom durant la seva vida.

[2] Tanmateix, essent encara molt jove adquirí el regne d'Aragó amb Urraca,<sup>79</sup> filla del rei Ramir d'Aragó l'any de Crist 1137.

[3] A continuació, incità Alfons, emperador de Toledo, i la flota genovesa a prendre Almeria. I ell mateix a l'entrada d'aquesta ciutat amb cinquanta-dos cavallers de la terra ben armats escometé amb admirable audàcia i bravura vint mil sarrains, i fins que fou presa i saquejada la ciutat, amb admiració i temor de tots els pre-

<sup>79</sup> Urraca fou la reina Peronella d'Aragó. El nom d'Urraca sembla haver-li estat adjudicat quan inicialment va ésser projectat el seu matrimoni amb l'hereu d'Alfons VII de Castella. Peronella vingué al món a finals del 1136. El mes d'agost del 1137, a la ciutat de Barbastre, Ramir II d'Aragó *el Monjo*, tement l'hegemonia castellana sobre l'Aragó, concedí la seva filla, que només tenia un any, a Ramon Berenguer IV, que en tenia més de vint i que ja havia començat a regnar en el seu país l'any 1131. La consumació del matrimoni no tingué lloc fins a l'agost del 1150. Un cop lliurada la filla i traspassats a Ramon Berenguer IV els drets feudals, Ramir II abdicà al novembre del 1137 i es retirà al priorat de Sant Pere el Vell (Osca), on visqué encara vint anys, fins al 1157. Poc abans de morir repregué l'hàbit benedictí que havia deixat el 1134, cridat pels nobles de l'Aragó, un cop mort el seu germà Alfons *el Bataller*, amb la finalitat de casar-se, donar un rei a l'Aragó i assegurar la descendència.

omnibus qui aderant, tentoria figens ibidem perstitit usquequo civitas esset capta; quod fuit factum anno Christi MXLVII.

[4] Deinde Tortosam cum Ianuensibus obsidens, CC<sup>ta</sup> milia armatorum congregavit; et ad ultimum urbem capiens anno Christi MCXLVIII, sedem ibi episcopalem instituit. 5

[5] Sequenti autem anno Christi MCXLIX, urbem Ylerdam, nostre genti infestissimam et diu exoptatam, obsedit; et uno eodemque die ipsius anni, VIII scilicet kalendas novembris, eandem Ylerdam et Ffragam cepit.

[6] Post hec Miravetum opinatissimum castrum, anno Christi MCLII, non dicam munitissimum castrum Siuranam sed montana fortissima, et alia plurima castra circa litus Yberi amnis, a Tortosa usque Cesaraugustam, cepit, et Christi nomen usque ad CCC et eo amplius ecclesias dilatavit. 10

[7] Postea a piratis in portu Malguriensi fratre suo Berengario Raimundi, Provincie comite, occiso, ipsum Provincie comitatum ad regendum et suum nepotem, supradicti comitis filium, ad educandum suscepit. Ipsam itaque Provinciam strenuissime rexit, et urbem denique Arelatensem, contra se tumentem, usque ad turrium multarum destructionem compressit penitus et vastavit. Inimicis suis similiter Baucensibus XXX circiter castella abstulit, castrumque ligneum, auditu mirabile, supra Rodani fluvium construxit, ac CC militibus nec non et aliis armatis repletum peditibus, viris navigio peritis, tam navigio quam per fluminis ripas illud cum 20 25

4 PB: ibi congregavit; cf. GCBI || 11 β: dicamus || 15 β: fratri || 17 β: nepotim || 20 Bβ: terram; cf. GCBI: turrium || 22 PBβ: lignum (correcció ja de Baluze); cf. GCBI: ligneum || 23 β: Rodam, el mateix error a GCBI (A rosda, B rosdas, CD roda, G rodes) · B: fluminum

sents, plantant allà les tendes hi romangué fins que la ciutat fou presa. Això fou l'any de Crist 1147.<sup>80</sup>

[4] Després, assetjant Tortosa amb els genovesos, hi congregà dos-cents mil soldats,<sup>81</sup> i finalment prenent la ciutat l'any de Crist 1148 hi establí una seu episcopal.

[5] L'any següent, 1149 de Crist, assetjà la molt hostil per a la nostra gent i llargament desitjada ciutat de Lleida, i en un mateix dia d'aquest any, el dia vuit abans de les calendes de novembre,<sup>82</sup> prengué la mateixa Lleida i Fraga.

[6] Després d'això, l'any de Crist 1153 prengué el molt conegut castell de Miravet, el no diré fortificadíssim castell de Ciurana sinó més aviat molt escarpada muntanya, i molts altres castells prop del marge del riu Ebre des de Tortosa fins a Saragossa, i estengué el nom de Crist amb més de tres-centes esglésies.

[7] Després, havent estat mort el seu germà Berenguer Ramon, comte de Provença, pels pirates al port de Melguelh,<sup>83</sup> s'encarregà del govern del comtat de Provença i de l'educació del seu nebot, fill de l'esmentat comte. I així governà Provença molt enèrgicament, i després que la ciutat d'Arle s'hagués aixecat contra ell, l'assetjà completament fins a la destrucció de moltes torres i la devastà; de manera similar prengué aproximadament trenta fortificacions als seus enemics de la família de Baus i construí sobre el riu Roine un castell de fusta, cosa admirable de sentir, i emplantant-lo amb dos-cents cavallers, amb altres soldats d'infanteria i amb homes experts en la navegació, i ja sia navegant, ja sia arros-

<sup>80</sup> La conquesta d'Almeria fou una empresa d'Alfons VII de Castella, qui comptà amb l'ajut dels genovesos, de Ramon Berenguer IV i de García Ramírez de Navarra. Almeria fou presa el 17 d'octubre de 1147, però el 1157 tornà a mans dels almohades.

<sup>81</sup> Aquesta xifra és una evident exageració.

<sup>82</sup> El 25 d'octubre de 1149. En la conquesta de Lleida també hi col·laborà Ermengol VI d'Urgell. Cf. *Gesta*, XII.

<sup>83</sup> El comte Berenguer Ramon de Provença resultà mort a Melguelh, Llenguadoc, el 1144, per uns pirates probablement genovesos, aliats de l'emperador Conrad III.



funibus trahendo, ac paulatim per undas alvei dimitendo, contra castrum fatiem de Trencatayla direxit. Et tanto terrore castrum sibi redditum, solo coequans arabile reddidit.

[8] Huic inde Raimundo Berengarii prephato suo nepoti, filio supradicti Berengarii Raimundi, comitis Proventie, neptem imperatoris Alamannie matrimonialiter copulavit, ducatumque Provincie nepoti eidem ab eodem imperatore perpetuo adquisivit. 5

[9] Ffilia igitur supradicti regis Raymiri monachi, Urraca, Barchinone comiti coniuncta, fuit regni et comitatus unio deinceps subsecuta. Et suscepit idem comes II filios et unam filiam ex predicta regina: Iideffonsum scilicet et Santium et Dultiam, que nupsit regi Sancio Portugalensi. Santius itaque duxit Santiam, filiam Nunii, comitis ex Castella, ex qua suscepit filium Nunium, qui fuit mortuus sine prole. 10 15

3 β: equans || 5 β: nepotem

segant-lo amb maromes per les riberes del riu i deixant-lo anar a poc a poc per les aigües de la llera, el dirigí contra la façana del castell de Trencatalla, i el castell amb tan gran terror a ell retut, aplanant-lo, el convertí en terreny llaurable.<sup>84</sup>

[8] Després uní en matrimoni la néta de l'emperador d'Alemanya amb el nebot seu Ramon Berenguer, fill de Berenguer Ramon, comte de Provença, i del mateix emperador aconseguí per al seu nebot en perpetuïtat el ducat de Provença.<sup>85</sup>

[9] Un cop casada Urraca, filla del rei Ramir *el Monjo*, amb el comte de Barcelona, seguí a continuació la unió del regne i del comtat, i la reina donà dos fills i una filla al comte: Alfons, Sanç i Dolça, la qual es casà amb el rei Sanç de Portugal. Sanç es casà amb Sança, filla del comte Nunó de Castella, de la qual rebé el seu fill Nunó, que morí sense descendència.<sup>86</sup>

<sup>84</sup> Tant l'acció d'Arle com la del castell de Trencatalla estan relacionades amb la rebel·lió de Ramon I dels Baus, que reclamava una part de l'herència provençal. Ja el 1147, Ramon I dels Baus hagué de signar una treva, i el 1150 hagué de desplaçar-se a Barcelona, on morí mentre prosseguien les negociacions de pau finals. La seva figura ha estat considerada modernament com la d'un heroi de la independència de Provença.

<sup>85</sup> Cf. CINGOLANI. *Gestes dels comtes de Barcelona* (cit. nota 59), p. 109, nota a XVIII.8: «El matrimoni entre Ramon Berenguer III de Provença i Riquilda, filla d'Uladislas II de Polònia i de Cristina, germana de Frederic I *Barba-roja*, se celebrà el 1158; la possessió de Provença fou confirmada per Frederic I el dia 1 d'agost de 1162 [...] i ulteriorment el 18 del mateix mes, amb un diploma emès després de la sobtada i lamentada mort de Ramon Berenguer IV».

<sup>86</sup> Els fills masculins de Ramon Berenguer IV foren cinc: el primer fill, de nom Pere, nascut a l'abril del 1152, morí infant; el segon, anomenat Ramon, el succeí amb el nom d'Alfons; el tercer, anomenat Alfons, també morí abans que el seu pare; el quart s'anomenava també Pere, i hom li canvià el nom pel de Ramon Berenguer; i el darrer s'anomenà Sanç. Les filles reberen els noms de Dolça i Elionor. Alfons fou comte de Barcelona i II rei d'Aragó (1162-1196); Ramon Berenguer fou comte de Provença, *Ramon Berenguer IV de Provença* (1168-1181); finalment, Sanç fou comte del Rosselló (1185-1223), comte de la Cerdanya (1168-1223) i comte de Provença (1181-1185). El fill de Sanç, Nunó Sanç, comte del Rosselló (1223-1242), morí sense descendència el 1242, passant aleshores el comtat del Rosselló a la corona catalanoaragonesa.

[10] Tandem vero apud Burgum Sancti Dalmatii, iuxta Ianuensem urbem in Ytalia, plenus gratie et dierum anno Domini MCLXII, VIII idus augusti, humanis rebus exemptus, obiit in Domino, suo relinquens luctum populo, periculum patrie, hostibus gaudium, lamentum pauperibus, religiosis suspiria. In eius nempe obitu exivit latro, presumpsit predo, latuit pauper, conticuit clerus, luit incola, sevit hostis, fugit victoria, crevit fuga, gladius in domesticos efferatur et patria exterminio preparatur, usquequo dominus Ildefonsus regni suscepit gubernacula, qui nimis primitus erat puer. Corpus itaque iamdicti nobilissimi principis ad suam est patriam reportatum, et in Rivippullensi monasterio, quod ipse plurimum dilexerat, honorifice est sepultum. Vixit autem in comitatu XXXII annis, et mortuus est ut supra diximus.

## [XIX] DE ERMENGAUDO COMITE URGELLI

15

[1] Sub isto nobili comite fuit comes Urgelli Ermengaudus. Qui accepit uxorem, neptem videlicet illustrissimi domini Raimundi Berengarii, supradicti comitis Barchinone ac principis Aragonie, ex qua genuit filium nomine Ermengaudum. Vixit in comitatu XXXIII annis. Ffuit vero anno Domini M<sup>o</sup>CLXXXIII, sub Ildefonso rege Aragonum, interfectus cum fratre suo Gaucerando de Sales aput Valentiam a Christianis.

20

[2] *De Ermengaudo comite Urgelli.* Mortuo itaque supradicto comite Ermengaudo, ut supra diximus, filius eius Ermengau-

25

12 B: om. et, β: ac || 22 β: *afegeix* die XI augusti predicti

[10] Finalment, al burg de Sant Dalmau, molt a prop de la ciutat de Gènova a Itàlia, ple d'anys i de gràcies, alliberat dels assumptes humans, morí en el Senyor el dia vuit abans de les idus d'agost<sup>87</sup> l'any del Senyor 1162, deixant dol al seu poble, perill a la pàtria, alegria als enemics, aflicció als pobres i sospirs als homes de religió; de ben segur que, a la seva mort, eixí el lladre, es decidí a actuar el saltejador, restà ignorat el pobre, callà el clericat, patí el pagès, s'embraví l'enemic, fugí la victòria, cresqué la deserció, l'espasa s'alçà contra els parents i la pàtria es preparà per al seu extermini; fins que el senyor Alfons rebé la direcció del regne quan encara era un nen molt tendre. El cos del ja esmentat nobilíssim príncep fou portat a la seva pàtria i enterrat amb honors al monestir de Ripoll, que ell tant havia estimat. Visqué en el comtat trenta-dos anys i morí de la manera que abans hem dit.

## [XIX] D'ERMENGOL, COMTE D'URGELL

[1] Sota aquest noble comte,<sup>88</sup> Ermengol fou comte d'Urgell; aquest prengué com a esposa la neboda del molt il·lustre senyor Ramon Berenguer, comte de Barcelona i príncep d'Aragó, de la qual engendrà el seu fill Ermengol.<sup>89</sup> Visqué al comtat trenta-tres anys.<sup>90</sup> L'any del Senyor 1184, sota el regnat d'Alfons d'Aragó, fou mort per uns cristians juntament amb el seu germà Galceran de Sales prop de València.

[2] *D'Ermengol, comte d'Urgell.* I mort el comte Ermengol, com ja hem dit, el succeí en el comtat d'Urgell el seu fill Ermengol.<sup>91</sup>

<sup>87</sup> El 6 d'agost.

<sup>88</sup> Ramon Berenguer IV.

<sup>89</sup> Ramon Berenguer III es casà en primer matrimoni amb Maria Roderic (filla del Cid) i en tingué una filla, Ximena; en segon matrimoni es casà amb Dolça de Provença i en tingué Ramon Berenguer IV; Ermengol VII comte d'Urgell, dit *de València* (1154-84), es casà amb Dolça de Foix, filla de Ximena i el comte Roger III, néta, per tant, de Ramon Berenguer III i neboda de Ramon Berenguer IV.

<sup>90</sup> Ermengol VII governà el seu comtat només trenta-un anys.

<sup>91</sup> Ermengol VIII (1184-1209). El cronista dona erròniament el 1208 com a any de la seva mort.

108 dus successit in comitatu Urgellensi pro eo. Hic strenue omni sua vita tenuit comitatum. Sub isto fuit Sancte Marie Gauterensis ecclesia dedicata. Vixit in comitatu XXVI annis. Obiit vero anno Domini MCCVIII, existente rege domino Petro excellentissimo principe. Nullum tamen dimisit filium. 5

[XX] DE PRINCIPIO ET SUCCESSIONE REGUM ARAGONIE,  
ET PRIMO DE RAIMIRO REGE ARAGONUM

[1] Verum Barchinone comitum conclusis successionibus, successionem regum Aragonie, qui multis victoriis claruerunt, regni et comitatus gratia unionis, stilo continuo usque ad hec tempora prosequamur. 10

[2] Fuit itaque quidam miles nomine Raymirus, filius Sancti regis Navarrorum, quem suscepit ex quadam nobilissima domina de castro quod dicitur Ayunarum, qui, patre mortuo, qui tunc temporis regnum Navarre ac Aragonie possidebat pro indiviso, iste Raimirus, cum esset probus, sagax et strenuus, primus in Aragonia regem statuit se vocari, et hic fuit in Aragonia regum primus. Hic genuit filium quem a patris nomine Sanctium nominavit. 15

[XXI] DE SANTIO REGE ARAGONUM 20

Hic Sanctius obsedit Oscham, et sagita percussus sensit se letaliter vulneratum, et adiuravit filios suos Petrum et Ildefonsum, ne unquam ab obsidione recederent donec civitas cape-

2 B: vita sua; β: om. sua || 6 B: regni || 7 β: om. tot el capítol || 20 β: om. tot el capítol

Aquest durant tota la seva vida governà el comtat enèrgicament; sota el seu govern fou consagrada l'església de Santa Maria de Gualter; visqué en el comtat vint-i-sis anys i morí l'any del Senyor 1208, en vida del senyor rei Pere, príncep excel·lentíssim. Tanmateix, no deixà cap fill.

[XX] DE L'INICI I SUCCESSIONE DELS REIS D'ARAGÓ,  
I PRIMERAMENT DE RAMIR, REI D'ARAGÓ

[1] Un cop concloses les successions dels comtes de Barcelona, continuem amb la successió dels reis d'Aragó, que amb moltes victòries esdevingueren il·lustres gràcies a la unió del regne i del comtat, amb una narració ininterrompuda fins al temps actual.

[2] Hi hagué un cavaller de nom Ramir,<sup>92</sup> fill del rei Sanç de Navarra, que l'engendrà d'una nobilíssima senyora del castell d'Àibar.<sup>93</sup> El qual, mort el seu pare, que aleshores posseïa juntament el regne de Navarra i el d'Aragó, aquest Ramir, essent recte, sagaç i coratjós, fou el primer a l'Aragó que decretà que se l'anomenés rei, i ell fou el primer dels reis d'Aragó. Ell engendrà un fill a qui posà el nom de Sanç, pel del seu pare.

[XXI] DE SANÇ, REI D'ARAGÓ<sup>94</sup>

Aquest Sanç assetjà Osca i, tocat per una sageta, se sentí ferit de mort i conjurà els seus fills, Pere i Alfons, perquè de cap manera no es retiressin del setge fins que fos presa la ciutat; i acabant

<sup>92</sup> Ramir I rei d'Aragó (1035-1063).

<sup>93</sup> Cf. CINGOLANI. *Gestes dels comtes de Barcelona* (cit. nota 59), p. 113, nota a XX.2: «Sanç Garcés III el Gran, rei de Navarra, Aragó i Castella (1000-35) dividí els seus dominis entre els fills Ferran I rei de Castella-Lleó, García Sánchez III rei de Navarra, fills del matrimoni amb Múnia, filla del comte de Castella Sanç García, i Ramir I rei d'Aragó, fill de Sança d'Àibar».

<sup>94</sup> Sanç Ramires rei d'Aragó (1063-1094).